

Toekomstdenken

... onderwijs voor turbulente tijden

Verantwoordelijk of schuldig?

LET OP: op dit document zijn [gebruiksvoorwaarden van toepassing](#).

Uw feedback of suggesties zijn [héél welkom via dit mailadres](#).

TIP: Gebruik rechtsboven om een opmerking te geven.

LESVOORBEREIDING

Sleutelcompetentie	Duur	Leerjaar	Richting
DUURZAAMHEID ZELFBEWUSTZIJN	2 X 50 minuten	5 en 6	D/A-finaliteit

We zijn allemaal even **schuldig** voor de klimaatcrisis. Of niet?

Beginsituatie

De leerlingen hebben reeds geleerd over het klimaat en weten al dat de huidige klimaatverandering wordt veroorzaakt door de CO₂-uitstoot van de laatste 150 jaar. Na te gaan: hebben de leerlingen in vorige jaren reeds kennism gemaakt met het concept ecologische voetafdruk (en eventueel dit reeds voor zichzelf berekend)?

Randvoorwaarden

Stabiele internetverbinding

Lesdoelen

De leerlingen verwerven inzicht in het feit dat:

- in rijke regio's de mensen nu bovengemiddeld bijdragen aan de huidige klimaatcrisis;
- rijke regio's hun rijkdom danken aan een bovengemiddelde historische bijdrage aan de klimaatcrisis;
- de rijke regio's en de mensen die er wonen dankzij hun rijkdom de middelen en de macht hebben om er iets aan te doen.

Er zijn (minimaal) 2 lestijden nodig voor deze inzichten. Je kan met de **didactische tips** onderaan les 1 de aanpak van de eerste 2 inzichten eventueel aanpassen aan de beginsituatie en/of mogelijkheden van de klasgroep.

Toekomstdenken

... onderwijs voor turbulente tijden

Les 1: verantwoordelijk (ecologische voetafdruk en historische bijdrage)

Ti m in g/ du ur	M / L / S ¹	Leerinhoud, werkvormen, media en andere middelen, eventueel (didactische) vragen
1'	M	Inleiding Hoe belangrijk is ons aandeel in de huidige klimaatverandering? Heb je een zicht op hoeveel CO ₂ jij uitstoot?
5'	L	Concept "ecologische voetafdruk" wordt uitgelegd, eventueel met een korte film (https://youtu.be/486qaDDD4bM , 4'59") 'Wat is de EVA (ecologische voetafdruk)' door Canvas (6'37") Voor een sterke klas kan ook de link gelegd worden met 'earth overshoot day' bijvoorbeeld via Earth Overshoot Day 2020: Mathis Wackernagel Hierbij moet al onmiddellijk duidelijk gemaakt worden dat niet alles in 'global hectare per persoon' kan worden uitgedrukt (kritiek op de methode van meten en kwaliteit van de gebruikte gegevens, <i>hoe wordt de bio-productie van oceanen of het ontbossen in een land in rekening gebracht</i>). Belangrijkste kritiek van dit model is echter dat het veel verantwoordelijkheid legt bij het individu (ook al wordt daarnaast de voetafdruk van landen gevisualiseerd).
10'	L	De leerlingen surfen naar http://mijnecologischevoetafdruk.be/ en vullen de vragen in. De eindscore geven ze door aan de leraar. De leraar noteert alle resultaten (vb in een spreadsheet) en berekent het klassikale gemiddelde.
(*) 5'	L	De leraar vergelijkt de klassikale score met het Belgische gemiddelde, het wereldwijde gemiddelde, het eerlijke-aarde-aandeel en met enkele scores van andere landen. Hier ecologische voetafdruk cijfers van alle landen: https://data.footprintnetwork.org/?_ga=2.19772720.923759735.1642157528-1022748682.1642157528#/exploreData
5'	L	Klassikale bespreking - Waar scoren we ten opzichte van de waarden van andere landen? - Hoe komt dit?

¹ M = Motiverende fase; L = Leerfase; S = Slotfase

Toekomstdenken

... onderwijs voor turbulente tijden

5'	L	De leraar toont Which countries are historically responsible for climate change? door Carbon Brief. (even omschrijven zodat de leerkracht indien de link verdwijnt het zelf kan vinden) De leraar wijst op de link tussen de huidige rijkdom van een land / regio enerzijds en de historische bijdrage aan de uitstoot anderzijds. carbon-footprint
10'	L	Klassikale bespreking: Wat maakt het inzicht in de historische bijdrage van onze regio los bij de leerlingen? Laat de leerlingen hun gevoelens en gedachten ventileren: onbegrip, schuld, verantwoordelijkheid, ...? - Ze kunnen er weinig aan doen dat ze geboren zijn in een rijke regio. - Zij hebben niet actief gekozen voor die historische bijdrage (evenmin kiezen ze bewust om nu zelf zo'n grote bijdrage te leveren: het systeem is "dwingend") - Hoe "juist" is het dat wij vanuit onze situatie kritiek hebben op andere regio's (steenkoolgebruik in China, op hout koken in Congo, kappen regenwoud in Brazilië, ...)? - ... Eindconclusie zou optimaal zijn dat onverschilligheid en schuldgevoel contraproductief werken, maar dat verantwoordelijkheidsbesef kan activeren.
4'	S	De conclusie kan bijna niet anders zijn dan dat WIJ een grote verantwoordelijkheid dragen: - We leveren een bovengemiddelde bijdrage aan de huidige uitstoot. - We zijn rijk en leven in een rijke regio, die historisch gezien veel heeft bijgedragen aan de uitstoot. - De rijke regio's / mensen hebben dankzij hun rijkdom de middelen / de macht om er iets aan te doen. – MINDER SCHULD, MEER VERANTWOORDELIJKHEID – De leraar wijst op het fundamentele verschil tussen schuld dragen en verantwoordelijkheid nemen. De volgende les (zie hieronder) bekijken we wat we met die verantwoordelijkheid doen.

Didactische tip: indien de klasgroep zich niet leent tot klasdiscussies, kunnen de eerste twee doelen ook aangereikt worden via <https://www.youtube.com/watch?v=ipVxxxqwbQw> (10'35").

Didactische tip: Indien de leerlingen vertrouwd zijn met het concept van ecologische voetafdruk, kan er -als zijsprong- gesproken worden over de [relatie met menselijke ontwikkeling \(HDI\)](#) zie deze slides.

Toekomstdenken

... onderwijs voor turbulente tijden

Les 2: verantwoordelijkheid nemen (naar minder ecologische impact)

Ti m in g/ du ur	M / L / S ²	Leerinhoud, werkvormen, media en andere middelen, eventueel (didactische) vragen
3'	M	Inleiding Vorige les hebben we stilgestaan bij onze eigen bijdrage en de historische bijdrage van onze regio aan het klimaatprobleem. Maar wat doen we daar nu mee? Als rijke regio kunnen wij ons meer veroorloven om enerzijds na te denken over probleem en oplossingen en anderzijds te investeren in die oplossingen.
35'	L	Er bestaan heel wat (deel)oplossingen die kunnen bijdragen (bij ons en/of elders) aan een verkleining van onze CO₂-uitstoot. Maar wat bereik je daar nu écht mee? En wat kosten ze? Je verdeelt de leerlingen in trio's (= kleine groepjes, waar toch nog wat discussie kan ontstaan). De leerlingen surfen naar https://drawdown.org/, een website bij een boek, waarin allerlei (deel)oplossingen worden voorgesteld en doorgerekend qua bijdrage CO₂-reductie, initiële kosten en totale opbrengst / kosten. Wat de leerlingen concreet kunnen doen, laat je best afhangen van hun mogelijkheden: - Elk groepje (hier beter in duo's werken) krijgt 1 deeloplossing toegewezen en verwerkt de aangeboden informatie tot een poster, die zeer strikt voldoet aan vooropgestelde criteria (zeer gelijke vormgeving, zodat onderlinge vergelijkingen gemakkelijk zijn). Deze posters kunnen dan later naast elkaar gehangen worden in een gang, refter, ... voor de andere leerlingen van de school. - Elk groepje krijgt een sector toegewezen (uit de lijst: transport, elektriciteit, <i>sinks</i> (land, oceanen en kunstmatige), gebouwen, industrie, voedsel en landbouw, gezondheid en onderwijs) en zoekt daarin de goedkoopste, meest verregaande, meest efficiënte oplossing. Dit kan leiden tot een diapresentatie. - Elk groepje krijgt een budget van XXXXXXXXXXXX \$ en zoekt naar het meest efficiënte gebruik van dit geld. Ze maken daarbij enerzijds een "boekhouding" van hun keuze en anderzijds proberen ze het totaalpakket van hun maatregelen te vangen onder een slogan.

² M = Motiverende fase; L = Leerfase; S = Slotfase

Toekomstdenken

... onderwijs voor turbulente tijden

7'	S	De leerlingen zien in dat er heel wat gedaan kan worden. Sommige zaken kunnen individueel aangepakt worden, andere moeten maatschappelijk / van overheidswege gestuurd worden. De grootste verantwoordelijkheid ligt bij overheid en industrie, of - anders gezegd - bij de huidige "machthebbers", die het meest te winnen hebben bij een "business-as-usual". Het zal steeds belangrijker worden dat burgers en consumenten zich verenigen om bepaalde veranderingen af te dwingen. Maar dat is weer een heel andere les.
----	---	--